

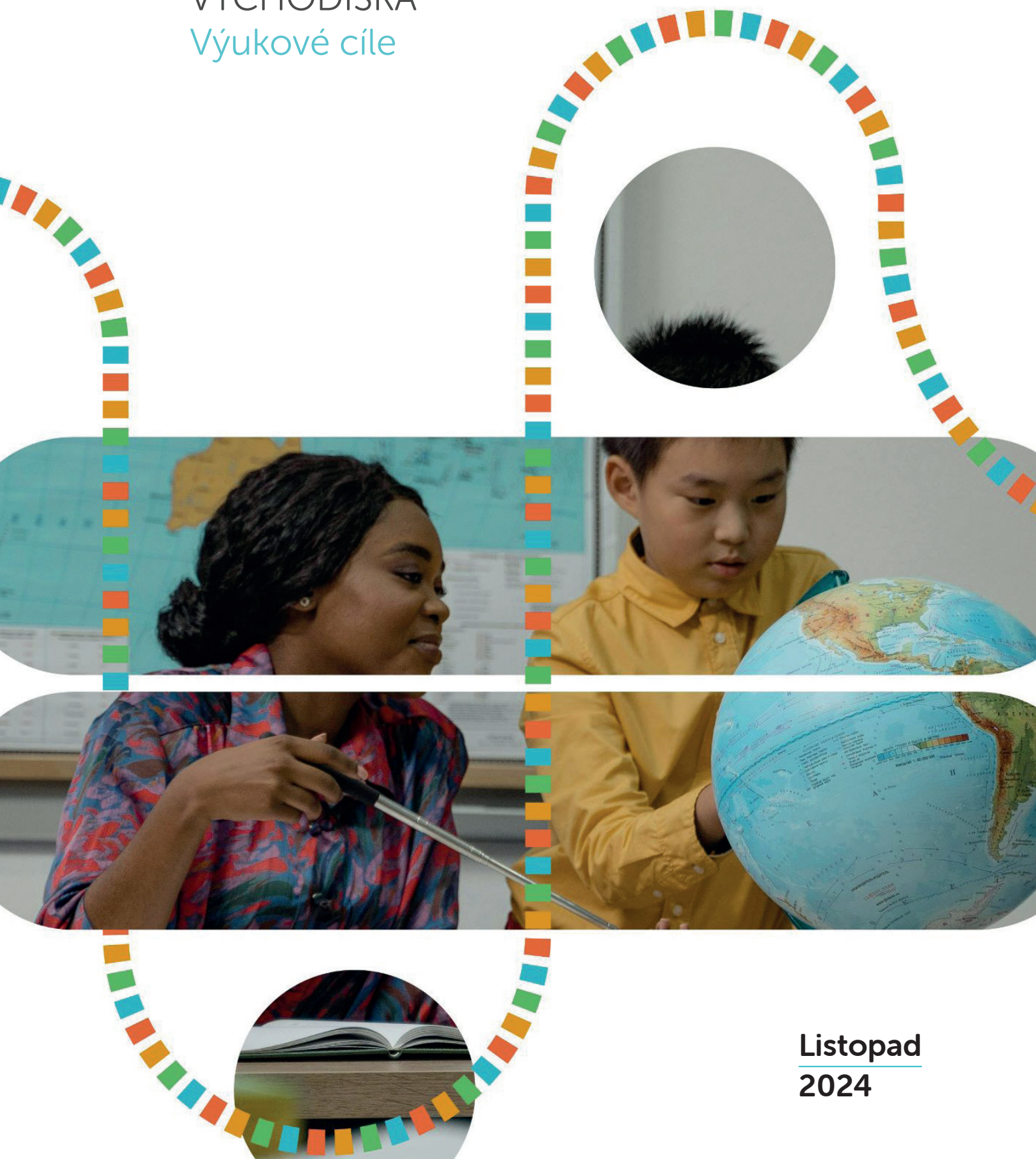
BIG IDEAS
on global issues

Global
Education
Time

NEROVNOST

VÝCHODISKA
Výukové cíle

Listopad
2024

1 CO JE NEROVNOST

Nerovnost je stav, kdy si lidé nejsou rovni, například z hlediska příjmů nebo bohatství. Lidé s vyššími příjmy mají obvykle lepší přístup ke službám a příležitostem. Mají také menší šanci, že budou porušována jejich základní lidská práva. To, zda se jedinec narodí do bohaté rodiny nebo společnosti, je věcí náhody. V těchto výchozích se zaměřujeme na ekonomickou a sociální nerovnost, které jsou podmíněny celou řadou faktorů (např. etnická příslušnost). Samozřejmě existuje mnoho dalších typů nerovnosti – například z hlediska pohlaví, schopností či sexuality.

„Od roku 2020 byl svět svědkem zdvojnásobení bohatství pěti největších miliardářů, zatímco téměř pět miliard lidí na světě se stalo chudšími. Drsná realita přetrvává – vymýtit chudobu by trvalo 230 let, místo toho by se během deseti let mohl objevit bilionář.“¹ V celosvětovém měřítku existuje nepatrný počet superbohatých lidí, většina z nich žije na globálním Severu: „Navzdory tomu, že představují pouze 21 % světové populace, vlastní bohaté země na globálním Severu 69 % světového bohatství a 74 % majetku miliardářů. Majetek miliardářů vzrostl o 34 % a v tomto desetiletí nashromáždil 3,3 bilionu dolarů.“²

Příjmovou nerovnost lze měřit mezi jednotlivými zeměmi (například Světová banka tak dělí země do skupin dle příjmu na ekonomiky/země s nízkými příjmy, ekonomiky/země s nižšími středními příjmy, ekonomiky/země s vyššími středními příjmy a ekonomiky/země s vysokými příjmy³). **Lze ji měřit i uvnitř jednotlivých zemí.**

V současné době se nerovnost, pokud jde o příjmy, mezi národy snižuje, ale rozdíl zůstává obrovský: podle seznamu vytvořeného Mezinárodním měnovým fondem v letech 2019 až 2022 o příjmech na obyvatele, pokud jste žili v jedné z 30 nejbohatších zemí světa v roce 2018, vydělali jste v průměru 82krát více než průměrný člověk ve 30 nejchudších zemích světa. Z toho vyplývá, že narodit se v jedné z 30 nejbohatších zemí světa znamená vydělat za čtyři dny to, co obyvatel 30 nejchudších zemí vydělá za rok. Nerovnost v jednotlivých zemích navíc roste – zvětšují se rozdíly mezi bohatými a chudými.⁴ Nerovnost může mít negativní vliv jak na pohodu člověka, tak na délku jeho života.

¹ Oxfam, zpráva Inequality Inc 2024 – <https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/2024-01/Davos%202024%20Report-%20English.pdf>

² Oxfam, zpráva Inequality Inc 2024 – <https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/2024-01/Davos%202024%20Report-%20English.pdf>

³ <https://blogs.worldbank.org/en/opendata/new-world-bank-group-country-classifications-income-level-fy24>

⁴ <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/12/globalinequality.pdf>

Země mohou být bohatší a bohatší, ale stále v nich existuje velká nerovnost (a chudoba). Jinými slovy, samotný hospodářský růst (HDP⁵) nezlepšuje život všech lidí. Záleží na tom, jak je bohatství rozdělováno. Například rozdíl v délce života mezi bohatými a chudými regiony v USA je více než 20 let⁶.

OSN přijala **index lidského rozvoje** (HDI)⁷ s cílem povzbudit země, aby se měřily spíše na lidi než na hospodářský růst. HDI měří **zdraví, vzdělání** a životní úroveň, aby zhruba určil „**blahobyt**“⁸ obyčejných lidí (nebo stav rozvoje země). Index ukázal, že vlády zemí mohou díky svým rozhodnutím podpořit lidi například poskytováním bezplatného veřejného zdravotnictví a vzdělávání pro všechny.

Výukové cíle:

- 1.1 Žáci a žákyně vysvětlí pojem globální nerovnost.
- 1.2 Žáci a žákyně popíší současné trendy v nerovnosti mezi jednotlivými zeměmi a v rámci nich.
- 1.3 Žáci a žákyně porovnají podmínky lidského rozvoje ve vybraných zemích na základě indexu lidského rozvoje.

2 ROVNOST VE SVĚTĚ

Představy spravedlnosti a rovnosti se u lidí zdají být vrozené. Výzkum ukazuje, že i velmi malé děti si uvědomují nerovnost a reagují na ni.⁹ Přestože **nerovnost byla v dějinách charakteristickým rysem mnoha lidských společností** (především v moderních západních kapitalistických kulturách), existovala také hnutí za její nápravu inspirovaná ideálem rovnosti.

Lidé napříč světem a historií se snažili o rovnější rozdělení moci a bohatství – od povstání žlutých turbanů (Čína 184 n. l.) a mazdakismus (Persie 488 n. l.) až po francouzskou, ruskou, čínskou a kubánskou revoluci (18., 19. a 20. století). Lidé také vedli a vedou kampaně proti dalším formám nerovnosti, jako například

⁵ HDP = hrubý domácí produkt. Vlády často používají tento ekonomický ukazatel k měření růstu.

⁶ <https://www.theguardian.com/inequality/2017/may/08/life-expectancygap-rich-poor-us-regionsmore-than-20-years>

⁷ <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

⁸ <http://hdr.undp.org/en/hdi-what-it-is>

⁹ <https://economics.com/are-we-born-with-a-sense-of-fairness/>

za rasovou rovnost v JAR (a dalších státech). Ve 20. století se na afrických územích ovládaných Evropou zvedla vlna bojů za nezávislost, přičemž lidé reagovali i na sociální a ekonomickou nerovnost nastolenou v průběhu kolonizace.

Ačkoliv se může zdát, že nerovnost je typickým znakem všech lidských kultur, ve skutečnosti na světě existuje také množství kultur původních obyvatel, ve kterých je rovnost normou. Přestože existují tisíce jedinečných kultur původních obyvatel, jsou si velmi podobné v tom, že jsou založeny na respektu – k přirozeným procesům v ekosystémech, ve kterých žijí, ke všem živým i neživým bytostem a pocitu zodpovědnosti za jejich uchování pro budoucí generace.¹⁰ Rozhodování je založeno na principu blaha celé komunity, nikoliv jedinců, s přihlédnutím k tomu, jak budou ovlivněny budoucí generace. Přirozeným důsledkem je pak to, že v takových kulturách v podstatě neexistuje nerovnost v žádné podobě – genderová, ekonomická, sociální atd.

V současnosti žijeme v globálním ekonomickém systému, kapitalismu, jehož cílem je vytvořit v první řadě bohatství, ne rovnost nebo blahobyt pro všechny. Teoreticky by se peníze vydělané úspěšnými jednotlivci měly dostat až k chudým. Protože však mnoho milionů lidí žije v chudobě, organizace jako Světová banka tvrdí, že: „Dnes víme, že národy s rostoucími rozdíly mezi těmi, kteří mají a nemají přístup k životním příležitostem, mají v průběhu času potíže s udržením hospodářského růstu a sociální stability“.¹¹ Byly vypracovány různé ukazatele kvality života (např. HDI OSN), které mohou pomoci tohoto cíle dosáhnout.¹² Tyto ukazatele zahrnují například proměnné jako blahobyt dětí, užívání drog, duševní zdraví, kriminalita, úroveň důvěry a zapojení do života komunity. Výzkum ukazuje, že tyto ukazatele se zlepšují, když je společnost rovnější.¹³

Výukové cíle:

- 2.1 Žáci a žákyně uvedou příklady projevů nerovnosti ve společnosti.
- 2.2 Žáci a žákyně vyjmenují příklady hnutí a komunit usilujících o rovnost ve společnosti.

¹⁰ <https://stories.undp.org/10-things-we-all-should-know-about-indigenous-people#>

¹¹ <https://www.worldbank.org/en/topic/isp/overview>

¹² https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators

¹³ <https://www.dur.ac.uk/resources/wolfson.institute/events/Wilkinson372010.pdf>

3 PŘÍČINY SOUČASNÉ MEZINÁRODNÍ NEROVNOSTI

Dnešní ekonomická nerovnost mezi zeměmi s vysokými a nízkými příjmy má své kořeny v historických procesech (zejména kolonizace a industrializace) a také v našich současných obchodních a finančních systémech. Mezinárodní nerovnost dramaticky vzrostla během průmyslové revoluce v 18. a 19. století a po ní, kdy ekonomiky tehdejších průmyslových zemí rychle rostly. Globální ekonomický systém pak uzamkl země s nižšími příjmy do obchodních a finančních podmínek, které pro ně byly méně výhodné než pro ekonomicky bohatší a silnější země. Dnes velké společnosti v zemích s vyššími příjmy stále nakupují levné suroviny ze zemí s nižšími příjmy, aby z nich vyráběly drahé produkty (např. mobilní telefony), které pak prodávají zpět do zemí s nižšími příjmy.

Mnoho zemí s nižšími příjmy se zadlužilo u finančních institucí (např. Světové banky), které jsou kontrolovány zeměmi s vyššími příjmy. V 70. letech 20. století s myšlenkou neomezeného ekonomického růstu způsobily půjčky zemím globálního Jihu zadlužení. Příkladem jsou i půjčky pro projekty tzv. bílých slonů, například stavba atomové elektrárny Bataan na Filipínách.¹⁴ Pro země s nižšími příjmy je obtížné se z dluhů vymanit, protože musí platit vysoké úroky. Tyto peníze by mohly být použity na rozvoj země, například prostřednictvím investic do vzdělávání, silnic a podnikání.

Výukové cíle:

- 3.1 Žáci a žákyně uvedou příklady, jak minulé a současné mezinárodní vztahy ovlivňují globální nerovnost.**

¹⁴ https://aa.ecn.cz/img_upload/bec9f888010e9f21bb1cdb470322b7c6/oddluzeni_1.pdf

NEROVNOST A DALŠÍ GLOBÁLNÍ TÉMATA

Nerovnost přímo souvisí i s dalšími globálními tématy. V následujících odstavcích bude proto nerovnost popsána v bližší souvislosti s chudobou, vzděláním, zdravotní péčí a životním prostředím.

4 NEROVNOST A CHUDOBA

Nerovnost a chudoba jsou vzájemně propojeny.¹⁵ Jedním z důsledků globální ekonomické nerovnosti je, že mnoho lidí, kteří vyrábějí základní věci, které používáme každý den (např. boty), dostává tak nízký plat, že si je sami nemohou dovolit koupit. Miliony lidí žijí v **naprosté chudobě**¹⁶ – nemohou si dovolit základní potřeby, jako je jídlo, přístřeší a oblečení. V **extrémní chudobě**, což znamená, že vystačí s méně než 2,15 dolaru na den, žije 648 milionů lidí na světě, tedy asi osm procent světové populace.¹⁷

Nejvíce jsou chudobou ovlivněni původní obyvatelé. Ti kvůli kolonizaci a dalším faktorům v současné době představují pouze cca 6 % světové populace, avšak poměrově jich v extrémní chudobě žije třikrát více v porovnání s ostatními skupinami a kulturami.¹⁸

Relativní chudoba je situace, kdy je příjem domácnosti o určité procento nižší než průměrné (mediánové) příjmy. Relativní chudoba, která má na lidi různé dopady, postihuje miliony lidí v bohatých i chudších zemích. Může například omezovat hmatatelné věci, jako je přístup ke zdravotní péči, ale také věci, které se hůře kvantifikují, například to, jak se jednotlivci a rodiny cítí.

Výukové cíle:

4.1 Žáci a žákyně vysvětlí rozdíl mezi absolutní a relativní chudobou.

¹⁵ <https://www.eapn.eu/what-is-poverty/causes-of-poverty-and-inequality/>; <https://bit.ly/2Mozf8d>; <https://bit.ly/2SUV5BI>

¹⁶ <https://blogs.worldbank.org/en/voices/adjustment-global-poverty-lines>

¹⁷ <https://blogs.worldbank.org/en/developmenttalk/half-global-population-lives-less-us685-person-day#:~:text=For%20more%20information%20on%20the,than%20US%242.15%20per%20day.>

¹⁸ <https://www.ohchr.org/en/indigenous-peoples/about-indigenous-peoples-and-human-rights>

5 NEROVNOST A VZDĚLÁNÍ

Vzdělání má zásadní význam pro snížení rozdílů v chudobě, protože mimo jiné zvyšuje kvalifikaci a úroveň mezd. Nicméně v roce 2023 nechodilo 250 milionů dětí do školy (UNESCO 2023) a 773 milionů dospělých bylo negramotných. Podle údajů UNESCO činila v roce 2020 gramotnost dospělých žen v zemích s nízkými příjmy 53 %, zatímco u mužů 69 %.¹⁹ **Gramotnost snižuje genderovou nerovnost a nerovnost celkově.**²⁰ Cíl 4 udržitelného rozvoje (SDG) OSN se proto zaměřuje na poskytování kvalitního vzdělání všem dětem, a tím také přispívá k odstranění genderových rozdílů. Klíčovým aspektem je přitom příprava dostatečného počtu učitelů.

Výukové cíle:

- 5.1 Žáci a žákyně objasní, proč mnoho dětí nemůže chodit do školy a vysvětlí, jak vzdělání přispívá ke snižování společenské a ekonomické nerovnosti.

6 NEROVNOST A ZDRAVOTNÍ PÉČE

Významnou sociální nerovností je nedostatečný přístup ke zdravotní péči, který zapříčiňuje další problémy (mimo jiné zvýšenou úmrtnost dětí či dospělých, chronická a další onemocnění, která mohou způsobovat zhoršení např. osobní ekonomické situace). Celou situaci mnohdy zhoršuje také nedostatek nezávadné vody, sanitárních zařízení a hygieny.

Například úmrtnost v Čadu je 110 úmrtí na 1000 narozených dětí, zatímco na Islandu je to 1,9 úmrtí na 1000 narozených dětí.²¹ Mnoho chudších zemí si nemůže dovolit investovat do **všeobecné zdravotní péče**. V důsledku toho 1 z 5 dětí na celém světě nemá přístup k základnímu očkování.²²

¹⁹ <https://www.statista.com/chart/30787/global-adult-literacy-rates/>

²⁰ <https://ourworldindata.org/literacy>

²¹ https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_infant_and_under-five_mortality_rates

²² <https://www.cdc.gov/global-immunization/fast-facts/index.html>

V USA bylo v roce 2022 přes 27 milionu osob mladších 65 let (tj. 10 % tamní populace) bez zdravotního pojištění, a tím tak bez přístupu k základní zdravotní péči.²³ Následkem takové situace jsou nejen zdravotní rizika, ale i nebezpečí rapidního zhoršení ekonomické situace až osobní bankroty. Tato nerovnost v přístupu ke zdravotní péči je v USA silně ovlivněna etnickou příslušností.²⁴ Pro srovnání, v Česku je zdravotní péče podle zákona dostupná všem obyvatelům, a to nejen její základní úkony, ale z pohledu mnoha zahraničních systémů i „nadstandardní“ péče jako například pooperační rehabilitace v lázních.

Situace se však může zlepšit. Světová zdravotnická organizace (WHO) v roce 1948 prohlásila **všeobecnou zdravotní péči za základní lidské právo**. Úmrtnost dětí mladších pěti let mezi lety 2000 a 2015 prudce klesla a celosvětově se snížila o 44 %. Úmrtnost na malárii se v tomto období rovněž snížila na polovinu. Cíl 3 udržitelného rozvoje OSN, **Zdraví a kvalitní život**, se zaměřuje na zajištění zdravého života a zvyšování jeho kvality pro všechny lidi. Přesto neměla v roce 2017 více než polovina světa přístup k základním zdravotnickým službám.²⁵

Výzkum ukázal, že občané, kteří mají přístup k dostupné zdravotní péči, tvoří produktivnější pracovní sílu, posilují místní ekonomiku a pomáhají vymanit země z chudoby.

Výukové cíle:

- 6.1 Žáci a žákyně vysvětlí následky nerovnosti v přístupu ke zdravotní péči a význam kvalitní zdravotní péče.
- 6.2 Žáci a žákyně uvedou příklady zemí s dostupnou kvalitní zdravotní péčí a zemí s omezenou zdravotní péčí.

7 NEROVNOST A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Nerovnost je rovněž silně provázána se životním prostředím. **Znečištění a degradace životního prostředí totiž prohlubují nerovnost a zvětšují rozdíly mezi bohatými a chudými**. Například většina infrastruktur spojených se znečištěním (např. těžební doly, ropovody, úložiště radioaktivních látek či spalovny odpadu) jsou vládami záměrně stavěny na územích, na kterých žijí původní obyvatelé.²⁶

²³ https://www.cdc.gov/nchs/data/nhis/earlyrelease/insur202305_1.pdf

²⁴ <https://www.nytimes.com/2021/08/17/health/racial-disparities-health-care.html>

²⁵ <https://www.bmj.com/content/382/bmj.p2160>

²⁶ Fernández-Llamazares Á., Garteizgogeoascoa M., Basu N. et al. (2020). A State-of-the-Art Review of Indigenous Peoples and Environmental Pollution. Integr Environ Assess Manag. 16(3), Pages 324-341. doi: 10.1002/ieam.4239

Výzkum ukazuje, že více nerovné společnosti (např. USA a Kanada) jsou spojeny s daleko vyššími emisemi uhlíku než spravedlivější bohaté země (např. Jižní Korea, Japonsko, Francie, Itálie či Německo).²⁷

Chudé země (a lidé) jsou vůči negativním dopadům změny klimatu zranitelnější a mají méně prostředků na přizpůsobení než bohatší země, které vyprodukovaly mnohem více CO₂.

Změna klimatu způsobuje více sucha a záplav, které zvyšují chudobu. Z 258 milionů lidí, kteří se potýkají s vysokou mírou akutního nedostatku potravin, jsou více než dvě třetiny, tedy 174 milionů, tímto problémem postiženy kvůli klimatickým podmínkám a konfliktům.²⁸

Výukové cíle:

- 7.1 Žáci a žákyně uvedou některé příklady propojení globální nerovnosti s problémy životního prostředí.

8 NEROVNOST A CÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

V důsledku obav z rostoucí nerovnosti se vlády celého světa spojily v rámci Organizace spojených národů a stanovily Cíle udržitelného rozvoje (SDGs). Přístup k Cílům udržitelného rozvoje je inovativní, protože **cíle se vztahují na všech 193 zemí**. Cíl 10 zní „*Snížit nerovnosti v rámci jednotlivých zemí a mezi nimi*“ do roku 2030.²⁹ To zahrnuje rychlejší zvyšování příjmů chudých lidí, než je národní průměr, snižování nákladů migrantů na posílání peněz domů a umožnění chudým zemím vyvázet zboží „bez cla“. Cílem je dát chudším zemím větší slovo v globálních institucích (jako Světová banka a Mezinárodní měnový fond).³⁰ Vlády jednotlivých zemí mají také poskytovat pomoc a více investovat do chudých zemí. Cíl 10 udržitelného rozvoje se rovněž významně prolíná s cíli 3 (Zdraví a kvalitní život) a 4 (Kvalitní vzdělání), které si stanovují snížit nerovnost.

²⁷ <https://www.theguardian.com/inequality/2017/jul/04/is-inequality-bad-for-the-environment>

²⁸ <https://www.fsinplatform.org/sites/default/files/resources/files/GRFC2023-compressed.pdf>, <https://www.preventionweb.net/news/fao-proposes-five-key-actions-address-climate-conflict-nexus-united-nations-security-council>

²⁹ <https://www.undp.org/>

³⁰ <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg10>

Výukové cíle:

- 8.1 Žáci a žákyně vlastními slovy vysvětlí význam Cílů udržitelného rozvoje ve vztahu k odstranění nerovností.

9 NEROVNOST A OBČANSKÁ SPOLEČNOST

Mnoho skupin a organizací podniká kroky proti příjmové nerovnosti. Jubilee kampaň usilovala o zrušení dluhů nejchudších zemí. Mezi roky 2000 a 2015 dosáhla celosvětová Jubilee kampaň zrušení dluhů zemí globálního Jihu ve výši 130 miliard dolarů.

Jedním z řešení nerovnosti je Fairtrade. Fairtrade je celosvětové hnutí s velkým zastoupením v EU a představuje spravedlivější a férovější systém mezinárodního obchodu. Vyplácí vyšší ceny za komodity vyprodukované v zemích globálního Jihu, jako je káva a kakao. Odměna Fairtrade se vyplácí do komunitních fondů, které mohou zemědělci a pracovníci využít podle svého uvážení, ať už jde o vzdělávání, zdravotní péči nebo infrastrukturu v komunitě.

Globální kampaň za vzdělání³¹ (se členy ve 120 zemích³²) je založena na myšlence, že vzdělání přináší větší rovnost příležitostí. Usiluje o to, aby všechny děti měly přístup ke kvalitnímu základnímu vzdělání.

Výukové cíle:

- 9.1 Žáci a žákyně popíší některé aktivity redukující nerovnost a jejich dopad.
- 9.2 Žáci a žákyně naplánují konkrétní kroky, kterými mohou individuálně nebo kolektivně přispět ke globální změně k lepšímu.

³¹ <https://www.campaignforeducation.org/es/>; <https://www.sendmyfriend.org/about/>

³² počet členů je uveden k dubnu 2025, více na <https://campaignforeducation.org/en/who-we-are/our-members>

Lead Partner

Project Partners

Programming period 2024-2027

Co-funded by
the European Union

This document has been produced by GET with the financial assistance of the European Union under the DEAR Programme. The contents of this document are the sole responsibility of GET and do not necessarily reflect the position of the European Union or the Programme management structures.

Česká verze dokumentu vznikla díky finanční podpoře z prostředků České rozvojové agentury v rámci zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Dokument nereprezentuje oficiální postoje donorů – donoři za ně nemohou nést odpovědnost. Za jeho obsah zodpovídá zhotovitel ARPOK, o.p.s.

